

MINNES- ANTECKNINGAR

2012-10-04

Växt- och miljöavdelningen
Jens Weibull

POM programrådsmöte nr 27, 2012-10-01

Närvarande:

Harriet Falck-Rehn, Landsbygdsdepartementet (observatör); Mats Havström, Göteborgs botaniska trädgård; Eva Jansson, SLU/LTJ (samordn.); Maria Nyman-Nilsson, Fredriksdals museer och trädgårdar; Tobias Olsson, Jordbruksverket (ordf.); Morten Rasmussen, NordGen; Göran Svanfeldt, Fritidsodlingens riksorganisation; Jens Weibull, Jordbruksverket (sekr.)

Anmält förhinder:

Torbjörn Ebenhard, CBM; Anna-Gretha Eriksson, Riksantikvarieämbetet; David Lymer, Sida; Hilde Nybom, SLU; Annette Olesen, Lantmännen lantbruk; Maja Pettersson, LRF/GRO; Jan Svensson, Formas

Inbjudna, men ej närvarande:

Sanna Black-Samuelsson, Skogsstyrelsen; Eva Grönwall, Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation; Sten Göransson, Föreningen Sveriges stadsträdgårdsmästare; Eva Hägglund, Sveriges kommuner och landsting; Kjell Ivarsson, Stiftelsen lantbruksforskning; Martin Storm, Boverket; Mette Svejgaard, Naturvårdsverket; Hans Åström, Trafikverket;

Uppföljning av föregående möte

Inför mötet hade inbjudan att delta i programrådets arbete också skickats ut till ett antal potentiella aktörer. Dessa var Boverket, Föreningen Sveriges stadsträdgårdsmästare, Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, Stiftelsen lantbruksforskning, Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, Sveriges kommuner och landsting, samt Trafikverket. Ingen av dessa kunde delta, men några visade intresse av att medverka i programmet framöver (Föreningen Sveriges stadsträdgårdsmästare, Skogsstyrelsen och Trafikverket). Rådet beklagade över att Naturvårdsverket inte anser sig kunna prioritera arbetet med de vilda kulturväxtsläktingarna och menade att implementeringen av Nagoyaprotokollet kommer att ställa krav på att Sverige tar sig an frågan om tillträde till dessa genresurser.

Inför vårens möte bör även en inbjudan gå ut till Sveriges hembygdsförbund. Jordbruksverket ska stämma av internt om någon engagerad inom matlandssatsningen också skulle kunna medverka i programrådet.

Flera aktörer står inför en generationsväxling och uppmanas därför att se över representationen i rådet. Fabian Mebus vid Riksantikvarieämbetet förväntas ta över efter Anna-Gretha Eriksson.

Frågan om ett konceptförslag på ett framtidsseminarium ägnades en särskild punkt på dagordningen (se nedan).

Info från aktörerna

Landsbygdsdepartementet (observatör)

Harriet framhöll att Sverige Matland fortsatt är ”hett” och att den kopplingen till den odlade mångfalden är något som den politiska ledningen tar till sig. Landsbygdsminister Eskil Erlandsson nämnde t.o.m. POM i sitt tal vid öppnandet av den senaste matlandskonferensen 26/9. Hon menade att möjligheterna är goda att det finns matlandsmedel att söka under 2013.

Botaniska trädgårdarna

Mats beskrev många olika aktiviteter där de botaniska trädgårdarna har varit engagerade: äppeldagar och beskärningskurser, pelargonutställning på Lövsta bruk, dahliautställning i Lund, medverkan i ”Kulturkalaset” i Göteborg, och många andra ställen. Botaniska trädgårdens i Göteborg kaukasussamling har fått tillskott i form av nyinsamlade växter. Mats underströk vidare det alltmer påtagliga ”sugget” efter POM:s växter där inte minst sorternas ålder ger särskild legitimitet till deras värde. Trädgården vill framgent, i sin landeriträdgård, gärna tjäna som klonarkiv för utvalda perenner.

NordGen

Morten informerade om ytterligare samlingar som har inkommit till NordGen, bl.a. köksväxtfrö från tidigare SW Seed och lantsorter/vildkorn från KVL i Danmark. Distributionen har under året totalt sett sjunkit något. Användningen av hobby-MTA har mottagits positivt från flera stora ideella fröodlarföreningar.

De tre samnordiska pre-breedingprojekt som NordGen koordinerar i rajgräs, korn och äpple är nu igång. Upplägget har mött stort intresse internationellt (FAO, Australien m.fl.).

Fritidsodlingens riksorganisation

Göran redovisade intressant omvärldsspaning utifrån FOR:s perspektiv. Odlare/kolonister är numera en mycket heterogen grupp med olika utgångspunkter för sin odling. Många invandrare producerar i stor skala för självhushåll eller t.o.m. avsalu, vilket har fått en del kommuner att utfärda särskilda föreskrifter för odlingen. Intresset för hemträdgårdsodling har pendlat kraftigt och är ännu sedan flera år stort, men vart är det på väg? Faktorer som ”närodlat” och klimatfrågan spelar stor roll. Samtidigt har det också skett en övergång från odling av matväxter till prydnadsväxter/perenner som kanske kräver mindre skötsel.

Friluftsmuseerna

Maria meddelade att museernas policydokument för levande samlingar ska revideras. Dessutom ska en genomgång göras av vad som faktiskt finns i samlingarna av växter och djur.

För Fredriksdals vidkommande väntar ännu en omorganisation: separation från Sofiero och sammanslagning med Kulturmagasinet i Helsingborg. Vad det kommer att innebära för personalstyrkan, som sedan tidigare är reducerad, är ännu oklart.

Aktiviteter har omfattat den sedvanliga fruktutställningen, med särskilt fokus på mandatsorterna, och Mikaeli marknad. Särskilt infomaterial har tagits fram för ändamålet. Maria berättade vidare att vissa unga träd i klonarkivet redan har fallit offer för angrepp av honungsskivling (*Armillaria*) och att man därför noga bör fundera över graden av duplicering av träd.

Andra friluftsmuseer rapporterar också genomförda samarbeten med projektdarna för POM, och i vissa fall med de olika hembygdsföreningarna.

Information från samordningen

Eva inledde med att kort informera om olika pågående processer vid SLU/LTJ eftersom programmet numera ligger under den fakulteten och f.n. direkt under dekanus. En översyn av fakultetens organisation pågår och ett förslag är att inordna programmet i ”ämnesområde Landskap”. Som verksamhetsansvarig ingår därför Eva i ett institutionsråd som bl.a. ska se över verksamhetsidé och namn på den nya institutionen. Enligt Eva ses programmet som en stor tillgång för Alnarp. Förändringen ska genomföras under 2013.

En internationell utredningsgrupp har bedömt SLU:s nuvarande inriktning och verksamhet.

Ett intensivt arbete pågår för att göra varumärket Grönt kulturarv® mer tillgängligt. Bland annat kommer, i samarbete med GRO, fyra odlingsvärda perenner att lanseras i samband med mässan Elmia Garden under v. 42. Inför lanseringen har särskilda etiketter utvecklats inom FÖRMAK¹ och tillsammans med ett FoU-projekt inom POM 2012 – *Strategier för effektivt nyttjande av POM-material med fokus på perenner och rosor* – har ett mässmaterial tagits fram. Hemsidan för Grönt kulturarv® har också fått en ansiktslyftning. Andra utåtriktade aktiviteter har innefattat Alnarpsdagen 27 maj och Malmö Garden Show 1-3 juni.

Parallellt pågår arbetet med att stärka kopplingarna till Sverige Matland. POM var engagerat i Jordbruksverkets monter under Borgebydagarna 27-28 juni både med informationsmaterial, fröpåsar och i matlagning med deltagande av några unga kockar och Agneta Börjeson, Röttle natur och kultur. Agneta är dessutom under oktober-november 2012 kontrakterad för studien ”Åkerns grödor” i syfte att ta fram information om äldre sorter av lantbruksgrödor. Målet är att kunna gå vidare för att få fram fler bevarandesorter samt ett informationsmaterial som

---

¹ Föröknings- och marknadsföringsgruppen, bestående av GRO, Elitplantstationen och POM-sekretariatet

Jordbruksverket skall kunna använda som produktblad. Ett fröodlarseminarium, anordnat inom ramen för projektet *Äldre köksväxter i odling och i användning på nytt*, hålls 21 november på NordGen. Andra växtslag på gång för en matlandsansökan är frukt och bär, och en möjlig inriktning vore sensorik och användning.

Informationsmässigt finns nu en ny uppdaterad POM-broschyr och den kan rekvireras från sekretariatet i Alnarp. Arbetet med att överföra den gamla hemsidan till SLU:s system EpiServer pågår fortfarande. Programmet har vidare presenterats vid kyrkogårdskongressen *Kyrkogårdens kulturmiljö* 3-5 september som ägnades kyrkogårdens gröna kulturarv.

I den centrala samlingen i Alnarp har nu ett 60-tal kloner av humle planterats, liksom 20 mandatsorter av jordgubbe. Andra växtslag som närmast står på tur att planteras är mandatsorter av körsbär och plommon, poppel samt prydnadsträd och -buskar. Registrering av de klonförökade växtslagen i Sesto har påbörjats. Samarbetet med odlingsenheten vid LTJ-fakulteten fungerar utmärkt och fälten har röjts och beretts väl inför plantering.

Slutligen pågår arbetet med etablering av nya klonarkiv på olika ställen i landet. Som exempel invigdes Rosenlunds rosarium i Jönköping under sommaren och utgör ett klonarkiv för småländska kulturrosor.

Processer rörande växtgenetiska resurser inom Europa

Jens redovisade tre olika pågående processer som kan tänkas få bäring på programmet under 2013.

1. Sedan 2008 pågår det ett arbete inom EU att **reformera lagstiftningen kring utsäde och förökningsmaterial** ("seed and propagating material", S&PM). För närvarande utgörs EU:s utsädeslagstiftning av 12 olika direktiv varav ett övergripande kring den gemensamma sortlistan och 11 växtslagsvisa marknadsdirektiv. Bakgrunden till det pågående reformarbetet är en tidigare analys² som identifierade flera allvarliga brister gällande den rådande lagstiftningen och dess konsekvenser. Syftet med arbetet är flerfaldigt och bl.a. framhålls vikten att av minska krångel och administrativ börda, att stärka den tvärgående EU-lagstiftningen inom området, att fånga upp den pågående utvecklingen inom växtförädlingsområdet samt att stärka arbetet rörande biologisk mångfald inom jordbruket.

Ett första utkast (s.k. non-paper) har nu kommit. Förslaget omfattar allt förökningsmaterial av växter, även skogsträd. Däremot omfattas explicit inte "växtmaterial för forskning, växtförädling eller bevarande i genbanker eller liknande nätverk". Bestämmelserna kring amatör- och bevarandesorter föreslås mildras (sänkta avgifter, inga kvantitativa begränsningar). Jordbruksverket har under september lämnat ett första svar till Landsbygdsdepartementet på hur myndigheten ser på förslagen.

2. Under 2010 genomfördes en **oberoende extern utvärdering av ECPGR**, den europeiska samarbetsorganisationen för växtgenetiska resurser. Utvärderingen

² http://ec.europa.eu/food/plant/propagation/evaluation/docs/15042011_options_analysis_paper_en.pdf

omfattade bl.a. mål, struktur, legal status, ägarskap, resultat och aktörsmedverkan. Ett viktigt mål är också att väsentligt stärka samarbetet med EU-kommissionen både ur ett finansieringsperspektiv, men också för att EU idag inte har en gemensam strategi för växtgenetiska resurser.

Utvärderingen har lett fram till att värdskapet för sekretariatet under oktober kommer att läggas ut på anbud till medlemsländerna. Beslut kommer att tas i samband med ECPGR:s kommande styrgruppsmöte i december. Den nya strukturen kommer att träda i kraft fr.o.m. Fas IX som börjar 2014. [Noterat i minnesanteckningarna: Anbudstexten har skickats till NordGen och diskussioner har förts med Årni Bragason om ev. nordiskt intresse.]

3. Genbankskonceptet AEGIS – A European Genebank Integrated System – har under en lång följd av år utvecklats inom ECPGR (se ovan). Syftet är att, i enlighet med alla internationella överenskommelser, fördela och effektivisera bevarandeansvaret inom Europa. Eftersom genomförandet av AEGIS kräver viss utveckling och därmed budget har vid två tillfällen sökts medel ur EU:s 7:e ramprogram (FP7): EuroGeneBank (2009) och Plant Gene Access (2011). Vid bägge tillfällena fanns POM med som partner i egenskap av CBM, och med uppdraget att utveckla principer ('operational standards') för växter i fältgenbanker. Båda dessa projekt avslogs.

ECPGR:s sekretariat har nu erbjudits att utforma en konkret utlysningstext inom nästa finansieringsomgång (**Horizon 2020**). Det kan förväntas att POM i en kommande ansökan åter blir inbjuden att medverka som partner.

Strategiskt arbete med vilda kulturväxtsläktingar

Jens redovisade därefter det strategiska arbetet med vilda kulturväxtsläktingar i Sverige. Bakgrunden är den brist på nationell samverkan kring dessa viktiga genresurser. En arbetsgrupp bestående av Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, SLU/ArtDatabanken, NordGen och Svenska Botaniska Föreningen har sedan hösten 2011 arbetat med att ta fram en nationell lista över prioriterade arter. Arbetet har bl.a. inneburit att utveckla och pröva olika kriterier för att kunna göra prioriteringar. Ett viktigt basunderlag har utgjorts av SKUD. Gruppen har sammanfattat sitt arbete och resultaten i en artikel som kommer att publiceras i Svensk Botanisk Tidskrift under senhösten innevarande år. En rapport med information och strategiska bedömningar för bevarande av var och en av de 84 prioriterade taxa förväntas under våren 2013.

Programrådet underströk vikten av att ha "klimatberedskap" vilket kan uppnås genom att tillåta en fortsatt evolution hos de vilda kulturväxtsläktingarna. En försvårande omständighet är att de flesta av dagens skyddsområden lägger fokus på ett habitat och inte på ett bevarande av arter eller populationer. Mats framhöll också de krav som Nagoyaprotokollet kan förväntas ställa på Sverige gällande tillträde till genetiska resurser.

Konceptförslag kring framtidsseminarium

Vid programrådets vårmöte i april beslutades att hålla ett framtidsseminarium under 2013. I september träffades därför Eva, David Ståhlberg och Jens för att utveckla tankarna vidare kring vad ett sådant seminarium skulle kunna innehålla. Gruppen berörde då bl.a. följande aspekter:

- den framtida kompetensförsörjningen och vikten av föryngring inför en förestående generationsväxling
- de inslagna vägar som programmet redan har tagit visavi de som ännu inte har beträffats
- tankar och visioner som de enskilda aktörerna har om programmet utifrån sitt perspektiv
- POM:s utveckling i olika faser där det idag har nått fram till en förvaltnings-, bevarande- och utnyttjandefas
- nödvändigheten av fortsatt utveckling och innovation

Andra aspekter som berördes i den efterföljande diskussionen handlade bl.a. om att få in den yngre generationen och deras tankar, det internationella perspektivet med vikten av samarbete, polariseringen mellan stad och land och förtätningen av våra stadsmiljöer, samt den globala utmaningen kring odling och matproduktion. Seminariet ses som ett tillfälle att lyfta flera olika frågor och helst med andra aktörer/intressenter.

I programmets strategi för 2010-2015 föreskrivs en utvärdering vid halvårsskiftet 2013. Det är viktigt att utvärderingen budgeteras för. Denna skulle, tillsammans med seminariet, kunna utgöra en god grund för strategiarbetet under 2014 inför perioden 2016-2020. Själva upplägget för seminariet ska diskuteras vidare, men skulle kunna omfatta ett lunch-till-lunchmöte och ev. i samarbete med KSLA som de senaste året har genomfört ett par seminarier med fokus på framtida matförsörjning. Programrådet beslöt att Tobias tar upp frågan med KSLA.

Information från Jordbruksverket

Jordbruksverket har sedan 1 september en ny generaldirektör, Leif Denneberg, veterinär och tidigare överdirektör vid myndigheten. Leif kommer att presentera sina tankar om verket och dess framtida inriktning under senhösten.

Jordbruksverkets äskande om budgetförstärkning till POM bifölls inte i regeringens höstbudget. Därför blir det viktigt att fortsättningsvis utveckla kopplingarna till Sverige Matland där stora resurser finns. Harriet förtydligade genom att understryka några viktiga förutsättningar som kan öka chanserna för stöd från matlandssatsningen:

- vikten av **konkreta förslag**
- som kan **omsättas direkt**,
- vara **innovativa**, och

- **skapa arbetstillfällen.**

I slutet av maj lämnade Jordbruksverket sitt tekniska underlag för landsbygdsprogrammet 2014-2020 till Landsbygdsdepartementet. Verket föreslår där ett nytt stöd för odling av lokala eller gamla växter. Stödet är tänkt som ett bredare stöd än det som tidigare specifikt har varit riktat mot odling av brun böna på Öland. Samtidigt föreslås detta senare stöd avvecklas. Verkets förslag bereds just nu på departementet.

Övriga frågor

Mot bakgrund av svårigheten för flera aktörer att delta i höstens möte diskuterades behovet av att utse formella ersättare. Programrådet beslöt därför att vid vårmötet 2013 ha en särskild session om deltagandet i rådets möten och aktiviteter.

Nästa möte

Nästa möte i programrådet hålls på Fredriksdals friluftsmuseum i Helsingborg 25 april 2013.

Bilagor

1. NordGen – verksamhet. Delårsrapport 2, januari-augusti 2012
2. NordGen – Swedish accessions 2012-09-27